

Ἐθλήματα στή μινωική Κρήτη καί στή μυκηναϊκή Ἑλλάδα



Μέσα στὸν κύκλο τῶν θρησκευτικῶν γιορτῶν τῆς μινωικῆς Κρήτης, φαίνεται πῶς εἶχαν ἐξέχουσα θέση διάφοροι ἀθλητικοὶ ἀγῶνες καὶ ἰδιαίτερα τὰ ἀγωνίσματα μὲ τούς ταύρους, τὰ ταυροκαθάψια, πού κατὰ τὸν Persson ἀποτελοῦσαν μέρος τῶν γιορτῶν τῆς Ἐνοιῆς. Εἶναι χαρακτηριστικό, ἐξάλλου, τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἀθλητικοὶ ἀγῶνες καὶ στὰ ἱστορικά ἀκόμα χρόνια ἦταν στενά δεμένοι μὲ ὀρισμένα θρησκευτικά κέντρα. Δυὸ ἀπὸ τίς σχετικές μὲ τὴν ἴδρυση τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων παραδόσεις τοὺς συνδέουν μὲ τὴν Κρήτη: Ἡ μιά ἀναφέρει ὅτι ἓνας ἀπὸ τοὺς Κρήτες Ἰδαίους Δακτύλους, πού φύλαγαν τὸ νεογέννητο Δία, ὁ Ἡρακλῆς, κήρυξε ἀγῶνα δρόμου καὶ στεφάνωσε τὸ νικητὴ μὲ ἀγριελιά. Σύμφωνα λοιπὸν μ' αὐτὴ τὴν παράδοση, ὁ Ἰδαῖος Ἡρακλῆς ὀργάνωσε τοὺς ἀγῶνες πού τοὺς ὀνόμασε Ὀλύμπια καὶ ὄρισε νὰ γίνονται κάθε 50 ἔτος, ἐπειδὴ αὐτοὺς καὶ τ' ἀδέλφια του ἦταν πέντε (Πaus. V, 7, 6-9). Κατὰ μίαν ἄλλη ἐκδοχή, ὁ Κλύμενος ἀπὸ τὴν Κρήτη, ἀπόγονος τοῦ Ἰδαίου Ἡρακλῆ, ἴδρυσε τοὺς ἀγῶνες στὴν Ὀλυμπία καὶ ἔχτισε βωμὸ πρὸς τιμὴ τοῦ προγόνου του (Πaus. V, 8, 1).

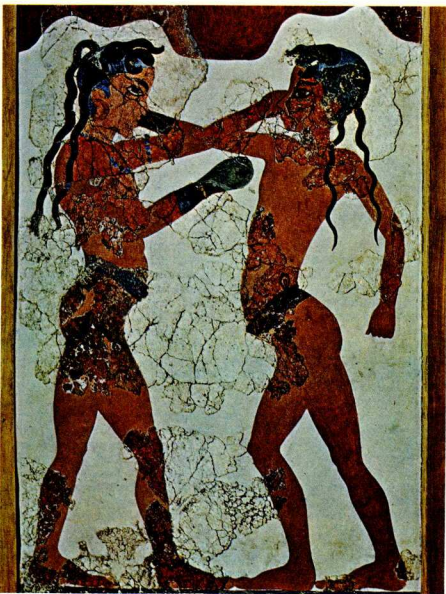
1. Τὸ ρυτό ἀπὸ στεαίτη μὲ ἀνάγλυφες παραστάσεις ταυροκαθάψιων, πυγμαχίας καὶ πάλης ἀπὸ τὸ ἀνάκτορο τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Κατερίνα Παπασευθυρίου - Παπανθίμου
Ἀρχαιολόγος

Μινωική Κρήτη

Τά συνηθισμένα μινωικά αγωνίσματα ήταν ή πυγμαχία, ή πάλη, τό κυβιστήμα και τό ταυροκαθάψια. Πολλές φορές αυτά εικονίζονται σέ τελετουργικά σκεύη πού βρέθηκαν σέ χώρους ειδικούς, οι οποίοι εχχωρίζουν μέ τους ιδιόρρυθμους κιονίκους τους· τούτοι έρμηνεύτηκαν σάν ιστοί ανάρτησης σημαιών ή έμβλημάτων, πού χαρακτηρίζαν τά ιερά. Τυπικό παράδειγμα είναι ένα λίθινο κωνικό ρυτό από τό ανάκτορο τής Άγίας Τριάδας (γύρω στό 1500 π.Χ.), μέ ανάγλυφες παραστάσεις πυγμαχίας, πάλης και ταυροκαθαψιών (εικ. 1). Οι πυγμαχοί έχουν ιδιαίτερο έξοπλισμό: Περικεφαλαία πού καλύπτει όλο τό πρόσωπο, κεστούς (γάντια πυγμαχίας), δερμάτινες γκέτες στό πόδια. Ο νικητής παρουσιάζεται μέ τό σώμα του έλαφρά γερμένο πρós τά μπρός, μέ τό άριστερό του χέρι ύψωμένο σάν άσπίδα και τό δεξί κλειστό σέ γροθιά. Ο νικημένος αποδίδεται σέ διάφορες στάσεις, καθώς προσπαθεί ν' άποφύγει τά χτυπήματα του αντίπαλου του. Οι παλαιστές εικονίζονται κομψοί, μέ περιποιημένα μαλλιά και στολισμένοι μέ περιδέραια και θραχιόλια. Παλαιστές και πυγμαχοί εικονίζονται και σ' άλλα θραύσματα ανάγλυφων άγγελίων, καθώς και σέ μικρογραφικές τοιχογραφίες, σφραγιδόλιθους και σφραγίσματα. Τό πιο χαριτωμένο ώστόσο παράδειγμα πυγμαχίας (γύρω στό 1500 π.Χ.), προέρχεται από τις άνασκαφές στό Άκρωτήρι τής Σαντορίνης. Σ' ένα δωμάτιο του συγκροτήματος Β, ύπήρχε τοιχογραφία μέ δύο παιδιά πού πυγμαχούν (εικ. 2). Οι νεαροί άθλητές φορούν ζώμα και έχουν γάντι πυγμαχίας μόνο στό δεξί τους χέρι άπ' ό, τι φαίνεται. Η έκλεπτυσμένη τεχνική τής πυγμαχίας, έτσι όπως παρουσιάζεται στην τοιχογραφία τής Σαντορίνης, αφήνει νά έννοηθεί ότι άπαιτούσε μία μακρόχρονη προσπάθεια άσκησης, ή οποία φαίνεται πως άρχισε από την παιδική ηλικία.

Πολλές μινωικές παραστάσεις σέ σφραγιδόλιθους παρουσιάζουν ένα άλλο άθλημα, τό κυβιστήμα, πού δέν είναι τίποτε περισσότερο από μία άκροβάσια. Οι κυβιστήτρες, οι άκροβάτες δηλ. πού έκτελούν τό κυβιστήμα, παρουσιάζονται μέ σπριγμένα τά χέρια στό έδαφος και ανυψωμένο κατακόρυφα τό σώμα τους. Άλλά και άλματα πού συνδυάζονται μέ στεφάνια, πηδήματα πάνω από όρθια στημένα σπαθιά και έιφομαχίες φαίνεται πως άποτελούσαν συνηθι-



2. Η τοιχογραφία των παιδιών που πυγμαχούν από τό Άκρωτήρι τής Σαντορίνης.



3. Σκηνή σύλληψης του ταύρου στην έλεφαντοστεινή πυξίδα από τόν Κατασμό.

ομένα θεάματα στις μινωικές θρησκευτικές γιορτές.

Τό πού δημοφιλέδες καί επικίνδυνο ώστόσο αγώνισμα, πού σχετιζόταν μέ τήν ιερή τελετουργία, ήταν τά ταυροκαθάψια. Ό όρος είναι γνωστός στους ιστορικούς χρόνους καί ιδιαίτερα από τά θεσσαλικά ταυροκαθάψια, στά όποια έπαιρναν μέρος έφριπποι, όι ταυρελάται. Άνάλογα αγώνισματα γινότουσαν στη Σμύρνη, στη Σινώπη, στην Έφεσο κ.ά.

Τό άθλημα αυτό συνδεόταν μέ τήν ιερότητα τού ταύρου καί τή θέση αυτού στις λατρείες τής γονιμότητας. Στη μινωική θρησκεία, ό ταύρος ήταν τό ιερό ζώο καί μέ τή μορφή του συμβολιζόταν ή άρσενική θεότητα. Φαίνεται δε πώς ό σπουδαίος ρόλος πού έπαιξε στη ζωή τών Μινωιτών άνηχείται καί στους σχετικούς μέ τήν Κρήτη μύθους τών κατοπινών χρόνων, όπως π.χ. στην ιστορία τού Δία πού μεταμορφώμενος σε ταύρο άρπαξε τήν Εύρώπη ή στό μύθο τού Μινώταυρου. Ό μύθος τού έρωτα τής βασίλισσας Πασιφάης μέ τόν ταύρο ίσως νά έχει σχέση μέ τά μινωικά ταυροκαθάψια. Τά αγώνισμα μέ τούς ταύρους είναι πού πιθανό ότι συνδέονται μέ τήν προσπάθεια τής σύλληψης τού άγριου ταύρου, τού «bos primigenius» πού ζούσε έλεύθερος στά κρητικά βουνά. Η σύλληψη τού ζώου τούτου γινόταν γιά θρησκευτικούς σκοπούς, καί άποτελούσε πραγματικό καθήκον, άπαιτούσε δε άσκημένους θηρευτές, γιati τά ζώα έκείνα ήταν μεγαλώσιμα καί άγρια καί τά τοξιά τους κέρατα ιδιαίτερα επικίνδυνα. Ίσως λοιπόν τά αγώνισμα μέ ταύρους, πού είχαν συλληφθεί, έπαναλάμβαναν μέσα στόν στίβο σκηνές τής σύλληψης τού ιερού ζώου. Τέτοιες σκηνές έχουν άπεικονισθεί διάφορα έργα τέχνης. Στην κυλιερική έπιφάνεια μιάς έλεφαντοστίνης

πυξίδας (1500-1450 π.Χ.) από τόν Κατσαμπά, τό λιμάνι τής Κνωσσού, ξετυλίγεται ή δραματική σύλληψη ενός άγριου ταύρου πού τόν κυνηγούσ θηρευτές σ' ένα βραχώδες τοπίο (εικ. 3). Ένας από τούς ταυροκυνηγούς πινάζεται ήδη στόν άέρα, καθώς άρπάζει τά κέρατα πού τού ζώου, ενώ ένας άλλος είναι έτοιμος νά τό χτυπήσει, άν χρειαστεί μέ τό δόρυ του. Τό ίδιο θέμα εικονίζεται καί στά δύο περιήρημα, χρυσά κύπελλα από τόν θωλιτό τάφο τού Βαφειού Λακωνίας (γύρω στά 1500 π.Χ.). Στο ένα (εικ. 4), ή σύλληψη γίνεται μέ σχοινένια δίχτυα πού έχουν τοποθετηθεί άνάμεσα σ' όντρα καί πρόσ τά όποια οδηγούνται δυό ταύροι. Ό αγώνας είναι δύσκολος καί θλέπουμε τούς κυνηγούς νά πέφτουν στη γή. Στο άλλο κύπελλο, ό τρόπος τής σύλληψης τού ιερού ζώου παρουσιάζεται διαφορετικά (εικ. 5): Ό κυνηγός τό παγιδεύει μέ τό τέχνασμα τού θηλυκού· ενώ ό ταύρος έρωτοτροπεί άμέριμος, αυτός τόν αιχμαλωτίζει μέ έπιδεξιότητα, πρηνώντας στό πίσω πόδι του μιά σχοινένια θηλιά. Τό ίδιο θέμα απεικονίζεται πιθανότατα καί μιά άνάγλυφη σύνθεση (γύρω στά 1600 π.Χ.) πού διαδραματιζόταν μέσα σ' ένα τοπίο μέ έλιές καί διακοσμούσε τή στοά τής βόρειας εισόδου τού ανακτόρου τής Κνωσσού. Η ένταση καί σννάμα ή αγνία τού ζώου άποτυπώθηκαν ζωηρά στό διατηρούμενο άνάγλυφο κεφάλι του. Συλλήψεις ταύρων έχουμε καί τό πολλούς σφραγιδοίθλους. Δέν είναι ακόμα άπόλυτα ξεκριθωμένο σέ πούους χώρους γίνονταν τά ταυροκαθάψια. Οι μικροί θεατρικοί χώροι τών μινωικών ανακτόρων δέν ήταν κατάλληλοι γιά ένα τέτοιο άθλημα. Διάφορες λύσεις προτάθηκαν από τούς έρευνητές. Ό Α. Evans θεωρεί, γιά τήν Κνωσό, σάν κατάλληλο γιά τά ταυροκαθάψια χώρο,

ένα τεχνητό πλάτωμα κοντά στόν Καιράτο ποταμό, πιστεύοντας ότι ή «άρενα» αυτή περικλειόταν μέ ξύλινες κερκίδες ή κάποιο περίφραγμα. Γενικότερα, δέχτηκε ότι τά μινωικά ταυροκαθάψια τελούσαν σ' ένα είδος έλλειπτικής άρένας μέ ξύλινο περίφραγμα, ή όποια έντασσόταν σ' ένα μονιμότερο όρθογώνιο πλαίσιο, κάτι πού θλέπει κανείς καί σήμερα στην Ίοναγια. Ό J. Graham αντίθετα πιστεύει ότι τά ταυροκαθάψια γίνονταν στις κεντρικές αλές τών ανακτόρων, πού περικλειόταν μέ καγκελλώματα, ενώ ό καθηγητής Ν. Πλάτων δέχεται, όπως καί ό Evans, ότι οι αγώνες αυτοί διεξάγονταν έξω από τά άνάκτορα, σέ χώρους ειδικά κτισμένους γι' αυτό τό σκοπό. Άναγνώρισε μάλιστα σάν τέτοιο ένα συγκρότημα, πού βρίσκεται στα ΒΔ της δυτικής αλής τού ανακτόρου τών Μαλίων καί παρουσιάζει περιφρακτ ή μέ περίβολο πλατεία, γιά τήν άσφαλή παρακολούθηση τού αγωνίσματος, καί μεγάλες πύλες, γιά τή άνετη είσοδο καί έξοδο τών θεατών από τό χώρο.

Οι πάμπολλες παραστάσεις τών ταυροκαθαψιών στις τοιχογραφίες καί στα έργα τής μικροπλαστικής καί τής σφραγιδογλυφίας μάς έπιτρέπουν νά περιγράψουμε τόν τρόπο τής έκτέλεσης αυτού τού επικίνδυνου αγωνίσματος. Συνήθως οι ταυροκαθάπτες, άντρες ή γυναίκες, ντυμένοι μόνο μ' ένα απλό περιζώμα, άρπαζαν τόν ταύρο από τά κέρατα, ενώ αυτός έτρεχε μέσα στόν άρένα. Καθώς τό ζώο προσπαθούσε ν' άπαλλαγεί από τό φορτίο του, πινάχοντας τό κεφάλι του προς τά πίσω, οι ταυροκαθάπτες έκτινάσσονταν στόν άέρα καί, διαγράφοντας τόξο, έκτελούσαν πάνω από τή ράχη του τό τόσο έντυπωσιακό κυβίστημα. Στο κατέβασμα, πού ήταν ιδιαίτερα επικίνδυνο, χρειαζό-



4. Σκηνή σύλληψης τού ταύρου στό ένα χρυσό κύπελλο τού Βαφειού. Το ζώο αιχμαλωτίζεται μέ σχοινένια δίχτυα, ενώ ό κυνηγός πέφτει στη γή.



5. Σκηνή σύλληψης ταύρου στό δεύτερο χρυσό κύπελλο τού Βαφειού. Ό κυνηγός τόν αιχμαλωτίζει πρηνώντας σχοινένια θηλιά στό πόδι του.



6. Σπονδικό άγγείο με μορφή ταύρου και ακροβάτης προσκολλημένους στα κέρατά του. Από το θολωτό τάφο της Κουμάσσας.

ταν μοναδική επιδεξιότητα, γιά να μή συντριβεί ό ακροβάτης στό έδαφος. Γι' αυτό ύπήρχαν και βοηθητικά πρόσωπα, ώστε να τόν συγκρατούν στην πτώση του. Στο κατέβασμα, ό ακροβάτης μπορούσε ή να σταθεί γιά λίγο όρθιος πάνω στη ράχη του ζώου ή να πηδήσει άπευθείας στή γή.

Ό τύπος αυτός του άγωνίσματος πρέπει να είναι ό παλιότερος και ό κατεξοχόν κρητικός. Φαίνεται δέ ότι είχε μεγάλη διάρκεια και ότι αντιπροσώπευε μιά φάση άκμής τών ταυροκαθασιών. Τό άγώνισμα αυτό ώστόσο μπορούσε να γίνει και μ' άλλο τρόπο, πιο άπλό και λιγότερο επικίνδυνο από τόν προηγούμενο. Καθώς δηλ. ό ταύρος στεκόταν όρθιος ή έτρεχε, όχι τόσο όρμητικά όσο στην προηγούμενη περίπτωση, ό άθλητής πηδούσε από πάνω του μέ τό σώμα του όριζόντιο, στραμμένος πρός τό ζώο και μέ τά χέρια άπλωμένα πρός τό κεφάλι, δίχως να πιάνει τά κέρατα. Έτσι έχουμε ένα άγώνισμα διαφορετικό από τό προηγούμενο, όπου ό ακροβάτης άποφεύγει τό επικίνδυνο κυβίστημα και πηδά μόνο πάνω από τή ράχη του ζώου, από τή μιά πλευρά στην άλλη. Έτσις ό τύπος αυτός ν' αποτελεί μιά μετανενέστερη φάση του άθλήματος.

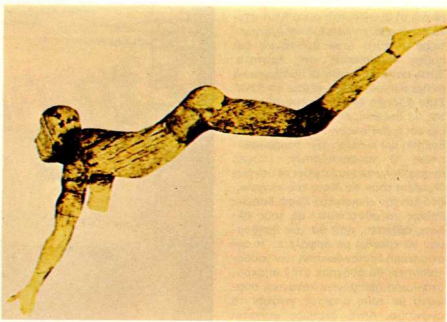
Πιστεύεται ότι σάν παλιότερες άπεικονίσεις του άγωνίσματος πρέπει να θεωρηθούν μερικά πηλινα σπονδικά άγγεια, πού έχουν τή μορφή ταύρων πάνω στα κέρατα τούτων είναι προσκολλημένες μικροσκοπικές ανθρώπινες φιγούρες. Τά σκεύη αυτά (εικ. 6), άνήκουν στην προανακτορική περίοδο γύρω στά 2100-1900 π.Χ., και προέρχονται από τούς θολωτούς τάφους της Κουμάσσας και του Πορτιού, στην πεδιάδα της Μεσαράς. Η καλύτερη ώστόσο άπεικόνιση τών ταυρο-



7. Η τοιχογραφία τών ταυροκασιών από τό άνακτορο της Κνωσού.

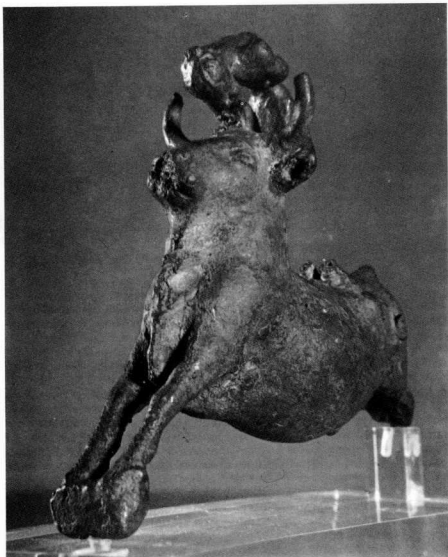
κασιών ύπάρχει σε μιά τοιχογραφία του άνακτόρου της Κνωσού (εικ. 7), γνωστή σάν Toreador Fresco, (τοιχογραφία τού ταυρομάχου), (γύρω στά 1500 π.Χ.). Είναι από τίσ πιο ένδιαφέρουσες μινωικές τοιχογραφίες και παρουσιάζει τίσ διαδοχικές φάσεις του άγωνίσματος, στο οποίο παίρνουν μέρος άντρες και γυναίκες μαζί. Πρώτα-πρώτα, μιά άθλήτρια άρπάξει από τά κέρατα τόν ταύρο πού καλπάζει έτοιμάζεται να πηδήσει πάνω από τή ράχη του. Ένας άθλητής μόλις έχει επιχειρήσει τό επικίνδυνο άλμα, ενώ μιά άλλη γυναίκα μορφή, με ντυμένα πρός τά μπρός χέρια στεκείται έτοιμη να τόν πιάσει ή να τόν ύποστηρίξει καθώς κατεβαίνει. Οι μορφές είναι πλούσια στολιωμένες μέ κοσμήματα και οι γυναίκες είναι

ντυμένες μέ άνδρικό τρόπο, περιζώμα δηλ. και ύψηλά ύποδήματα. Τό ίδιο αυτό άθλημα παρίστανε και ένα χρυσελεφάντινο σύμπλεγμα από τήν ανατολική πτέρυγα της Κνωσού (γύρω στά 1600 π.Χ.). Δυστυχώς τό σύμπλεγμα τούτο δέν σώθηκε άκέραιο. Αυτό όμως πού άπόμεινε είναι ένα άριστούργημα τής μινωικής μικρογλυπτικής. Πρόκειται γιά ένα ολόγλυφο έλεφαντοστέινο άγαλμάτιο ταυροκαθάπτη (εικ. 8) πού έκτελει τό επικίνδυνο πηδήμα του πάνω από τή ράχη του ταύρου. Ό ταυροκαθάπτης συνοδεύεται από δυό άλλες μορφές, από τίσ όποιες μόνο θραύσματα διασώθηκαν. Έταν δηλ. μιά μοναδική στην μινωική τέχνη ολόγλυφη σύνθεση. Οι ντυμένες φλέβες του άθλητή δείχνουν τή προσπάθεια πού κα-



8. Έλεφαντοστέινο άγαλμάτιο ταυροκαθάπτη από τό άνακτορο της Κνωσού. Ό άθλητής εικονίζεται τή στιγμή του άλματος πάνω από τόν ταύρο πού δέ διατηρήθηκε.

ταβάλλει, καθώς αγωνίζεται. Σ' ένα άλλο χάλκινο σύμπλεγμα, που προέρχεται μάλλον από την περιοχή του Ρεθύμνου (1550-1450 π.Χ.), ο ακροβάτης παρουσιάζεται πάνω στη ράχη του ταύρου με το σώμα κυρτωμένο σαν τόξο (εικ. 9). Ταυροκαθάψια παραστάθηκαν, με καταπληκτική δεξιότητα, και σ' ένα μικρό κομμάτι από όρεια κρύσταλλο από το ανάκτορο της Κνωσού. Άλλα και στο ανάγλυφο ρυτό από την Άγια Τριάδα (εικ. 1), όπου είδαμε να εικονίζονται αγώνες πυγμαχίας και πάλης, υπάρχει και παράσταση ταυροκαθαψιών· εδώ μάλιστα έχουμε και την απεικόνιση ενός αθλητικού άτυχηματος: Βλέπουμε τον ταύρο να χτυπά με τα κέρατά του τον ταυροκαθάπτη, που προσπάθησε να ηδηήσει πάνω από τη ράχη του. Το ίδιο αγώνισμα απεικονίζεται και σε πολλούς μινωικούς σφραγιδολίθους, σε σφραγίσματα και σε δαχτυλίδια. Όσοι ασχολούνται σήμερα με την ταυρομαχία, βεβαιώνουν ότι η ακροβασία του ταυροκαθάπτη, αν γινόταν ακόμα και με τους σημερινούς ταύρους, που είναι πολύ μικρότεροι και όπωσδήποτε ημερότεροι, θα σημείανε βέβαιο θάνατο και κανένας στις μέρες μας δε θα τολμούσε να κάνει ένα τέτοιο αγώνισμα. Έτσι δημιουργήθηκε το έρωτημα, αν τα παιχνίδια με τους ταύρους εκτελούνταν στην πραγματικότητα. Δεν είναι όμως εύκολο να πιστέψει κανείς ότι το άθλημα αυτό, που τόσο συχνά απεικονίστηκε, θριασκόταν μόνο στη φαντασία των καλλιτεχνών. Είχε όπωσδήποτε μία ξεχωριστή θέση στη μινωική ζωή. Έξάλλου, δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι τα αγώνισμα αυτά ήταν στενά δεμένα με τη λατρεία και η συμμετοχή σ' αυτά ήταν προφανώς μία πράξη καθοσίωσης στη θεότητα. Έτσι, πάντα υπήρχαν οι πρόθυμοι να αντιμετωπίσουν ένα τέτοιο κίνδυνο. Στην ασφαλγή εκτέλεση του αθλήματος θα βοηθούσαν πάντως η ευκινησία και η δεξιότητα, η μακρόχρονη άσκηση και η πείρα των ταυροκαθαπτών. Ο ταυροκαθάπτης έπρεπε αναμφίβολα να υπολογίσει με μεγάλη ακρίβεια τόσο τις δικές του κινήσεις, όσο και την κίνηση του ζώου· έπρεπε επίσης να συντονιστεί με τους άλλους αθλητές, που θα τον βοηθούσαν να κατεβεί με ασφάλεια. Η συστηματική λοιπόν άσκηση των ταυροκαθαπτών θα οδήγησε στην άποκρυστάλλωση όρισμένων κανόνων, σύμφωνα με τους όποιους γινόταν το αγώνισμα. Αυτό ακριβώς φαίνεται από την όμοιομορφία που παρουσιάζουν οι διάφορες παραστάσεις των



9. Χάλκινο σύμπλεγμα ταύρου και ακροβάτη από την περιοχή του Ρεθύμνου.



10. Πηλινη μυκηναϊκή σαρκοφάγος από την Ταναγρα. Στην κάτω ζώνη εικονίζονται δυο αρματο άντιμέτωπα, ίσως αρματοδρομία, και στη μέση δυο ανδρικές μορφές που μονομαχούν.

μινωικών ταυροκαθαψιών, ή οποία εξέλλου επιβεβαιώνει και τη δυνατότητα εκτέλεσής τους. Μιά επιπέδον και πολύ ενδιαφέρουσα ένδειξη για την πραγματική ύπαρξη του αθλήματος αυτού είναι και το γεγονός ότι μερικά από τα κέρατα ταύρων, που βρίσκονται σε ανασκαφές, έχουν πριονιστεί. Τέτοια ανακαλύφθηκαν στην Τύλιο και στην Κνωσό. Και είναι ολόφανερο ότι η πρόνοια αυτή είχε σαν σκοπό να λιγότευφι για τους άθλητές των κίνδυνον σοβαρών ατυχημάτων. Τέτοια ατυχήματα συνέβαιναν και είδαμε προηγουμένως ότι έχουν κίλας άπεικονισθεί. Ίως στό ατυχήματα αυτά πρέπει ν' αναζητηθεί ή αρχή του μύθου για τόν Μινώταυρο που κατασπαράζε τα θύματα του ως τη στιγμή που τόν σκότωσε ο Θησεύς μέσα στό Λαθύρινο και έφωσε έτσι τά επτά κορίτσια και τά έφτά άγόρια της πατρίδας του.

Ένα άλλο έρώτημα σχετικό μέ τά μινωικά ταυροκαθάψια είναι, άν τά άγωνίσματα αυτά έχουν κάποια σχέση μέ τίς σημερινές ταυρομαχίες. Είναι άλήθεια ότι οι ισπανικές ταυρομαχίες έχουν πολύ παλιά παράδοση και χάνονται μέσα στό σκοτάδι της ιστορίας. Έτσι λοιπόν υπάρχει ή άποψη ότι ίσως μέ τήν έγκατάσταση μινωικών έμπορειών και άποικιών, που είχαν ιδρυθεί στην Ισπική χερσόνησο, νά διαδόθηκε και τό χαρακτηριστικό αυτό άγώνισμα που μπόρεσε νά επιζησει μέχρι σήμερα. Άλλοι ωστόσο έρευνήτες δέ δέχονται ότι τά μινωικά άγωνίσματα σχετίζονται μέ τίς σημερινές ταυρομαχίες, διότι ήταν έντελως διαφορετικός ο χαρακτήρας τών μινωικών ταυροκαθαψιών που δέν κατάληγαν στό φόνο τού ταύρου, όπως γίνεται στην Ίσπανία μέ τούς matadors. Δέν γνωρίζουμε όμως ποιά ήταν τό τέλος τών μινωικών ταύρων· μήπως δηλαδή όδηγούνταν και αυτοί στό θύσια μετά τό άγώνισμα; Υποστηρίχθηκε επίσης ότι οι ταυρομαχίες της Ίσπανίας άποτελούν μία τοπική παραλλαγή της ρωμαϊκής άρένας, ενώ έχει διατυπωθεί και ή γνώμη ότι σάν άγώνισμα τά μινωικά ταυροκαθάψια θυμίζουν περισσότερο τά rodeos, όπου είναι συχνή ή άντικατάσταση του νεαρού ταύρου μέ άλογο και όπου τό ζώο προσπαθεί μέ κάθε τρόπο ν' άπαλλαγεί από τόν αναθάτη του.

Μινωική Έλλάδα

Στό μινωαϊκό χώρο, ό μαρτυρείς για τό άθλημα είναι πολύ λιγοστές σέ σχέση μέ εκείνες που αφορούν ή μινωική Κρήτη. Οι κάτοικοι της ήπει-

ρωτικής Έλλάδας ήσαν τά ταυροκαθάψια από τούς Κρητικούς. Και δέν είναι άπιθανό ν' άλλαξαν μέ τό πέρασμα τό χρόνον τόν τρόπο, μέ τόν όποιο γίνονταν, ώστε νά καταστούν εύκολότερα και λιγότερο έπικίνδυνα. Κάτι τέτοιο ίσως δείχνει ή μοναδική έλλαδική τοιχογραφία μέ παράσταση ταυροκαθαψιών, από τό άνάκτορο της Τίρυνθας, στην όποια βλέπουμε τόν άκροβάτη νά ηηδά πάνω από τόν ταύρο, χωρίς νά εκτελεί τό έπικίνδυνον κυβίστημα πάνω από τή ράχη του ζώου. Μπορεί δέ νά θεωρηθεί βέβαιο ότι τά ταυροκαθάψια έχασαν πιά τήν ιδιαίτερη θρησκευτική σημασία που τά δίκερνε άλλοτε. Έκτος από τό άγώνισμα αυτό, πέρασαν από μινωαϊκό χώρο ή πάλαι και ή πυγμαχία, που διαδόθηκαν από Μυκηναϊούς άποίκους και στην Κύπρο και άπεικονίζονται σέ άγγεια τού 13ου αϊ. Φαίνεται έξέλλου πώς οι Μυκηναϊοί έπινοήσαν τό άγώνισμα τού δρόμου και ιδιαίτερα της άρματοδρομίας. Είναι δέ πιθανό ότι μερικές άνάλυφες έπιτύμβιες στήλες από τίς Μυκήνες, που χρονολογούνται στό μέσα τού 16ου αϊ. π.Χ., παριστάνουν άρματοδρομίες, καθώς και όρισμένες παραστάσεις σέ άγγεια τού 14ου και 13ου αϊ. π.Χ. που βρέθηκαν στην ήπειρωτική Έλλάδα, στό νησιά και στην Κύπρο. Άλλά και σ' άλλα ταφικά μνημεία του τέλους της μινωαϊκής έποχής έχουμε άπεικονισεις άγωνισμάτων. Έτσι σέ μία σαρκοφάγο από τόν Καλοχωραφίτη της Κρήτης υπάρχει παράσταση ταυροκαθαψιών· τούτη κατέχει σημαντική θέση στό πάνω τμήμα της μιάς μακρίας πλευράς, ενώ στό πλάι της φαίνεται πώς εικονίζεται σκηνή λατρείας. Άγωνίσματα εικονίζονται και σέ σαρκοφάγο τού μινωαϊκού νεκροταφείου της Τανάγρας. Στην πιο σπουδαία λάρνακα άπ' όσες έχει δώσει μέχρι σήμερα ή άνασκαφή τού νεκροταφείου αυτού (βρέθηκε στόν τάφο 22) έχουμε, στην κάτω ζώνη της μιάς μακρίας πλευράς της, δύο άρματα άντιμέτωπα — ίσως άρματοδρομία πρός τιμή τού νεκρού — και στή μέση δύο άνδρικές μορφές που μονομαχούν (εικ. 10). Στην πάνω ζώνη της ίδιας πλευράς υπάρχει πομπή γυναικών στην γνωστή στάση τών «θρηνοδών» μέ τά χέρια πάνω στό κεφάλι. Στην κάτω ζώνη της άλλης μακρίας πλευράς της σαρκοφάγου εικονίζονται ταυροκαθάψια. Στό κέντρο της σκηνής, ένας άνδρας άρπάξει τά κέρατα δού ταύρων, ενώ δεξιά και άριστερα τού τρεις άκροβάτες ηηδούν πάνω από τή ράχη τών ζώων. Και είναι πολύ σημαντικό τό γεγονός

ότι τέτοια άγωνίσματα συνδέονται μέ ταφικά μνημεία, γιατί δείχνει ότι οι Μυκηναϊοί είχαν άγώνες έπιτάφιους, άγώνες που τόσο λαμπρά μιάς περιγράφει ό Όμηρος.

Βιβλιογραφία

- A. EVANS, The Palace of Minos at Knossos, III, σ. 209 κ.έ., repr. New York 1964.
J.W. GRAHAM, The Palaces of Crete, Princeton 1962.
A.W. PERSSON, The Religion of Greece in the Prehistoric Times (Sather Lectures XVII), 1942.
N. PLATON, La civilisation égéenne, t. 2, σ. 154 κ.έ., Paris 1981.
N. ΠΛΑΤΩΝ, «Περί τό πρόβλημα τών χώρων τών μινωικών ταυρομαχιών» Κέρως, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 134 κ.έ.
Α. ΤΑΜΒΑΚΙ, «The Seals and Sealings from the Citadel House Area: A Study in Mycenaean Glyptic and Iconography», BSA 69 (1974), σ. 277 κ.έ.
Α. XENAKI-SAKELLARIOU, Les cachets minoens de la Collection Giamalakis, Etudes Crétoises X, Paris 1968, σ. 85 κ.έ.
Γ. ΖΑΚΕΛΛΑΡΑΚΗΣ, «Ο άθλητισμός στην Κρήτη και στις Μυκήνες», στην Ίστορία τών Όλυμπακών Άγώνων, Άθήνα 1976, σ. 13 κ.έ.

Athletic Games in Minoan Crete and Mycenaean Greece

Athletic games like boxing, wrestling and bull-leaping seem to have been indispensable from every religious feast in minoan Crete. These games are often represented on ritual objects — found in special locations that have been considered as sanctuaries — like the conic, stone rhyton (c. 1500 BC.) from Agia Triada. Being a very characteristic example it is decorated with scenes of boxing, wrestling and bull-leaping, in relief.

The most popular and hazardous game was the bull-leaping, which in all probability originates from the bull culting. Various phases of the game are represented on the two famous golden cups from Vaphio, Laconia, exposed at the National Museum. The numerous representations of bull-leaping in minoan wall-paintings and minor arts give us a clear picture of the actual game: the athletes participating (men and women) seized firmly the running bull by its horns and while the animal was trying to get rid of the human burden by shaking backwards his head, they were launched in the air rising a jump over and across the back of the bull. The best representation of bull-leaping is the so-called "Toreador Fresco" (c. 1500 BC.) in Knossos. It is not certain, however, whether this game has any relation with the modern spanish bullfights. Bull-leaping, wrestling and boxing passed from the minoan over to the mycenaean world. Mycenaean introduced, most probably, the race and chariot races to athletic games and were the first who organized athletic competitions on funerary occasions, events that are represented on funerary mycenaean monuments and are so brilliantly described in the homeric poems.